

**Міністерство освіти і науки України
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації**

Університет митної справи та фінансів

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

17 травня 2019 р.

Дніпро

УДК 340:339.976

У 45

Організатори конференції:

Міністерство освіти і науки України;
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації;
Університет митної справи та фінансів

Склад редакційної групи:

Бочаров Д. О., Ченцов В. В., Приймаченко Д. В.,
Варава В. В., Калашнікова О. Л., Колесников К. М.,
Кунєв Ю. Д., Мінченко А. О., Дерев'янка Т. П.,
Марценюк О. О., Разживін В. М.

Український правовий вимір: пошук відповідей на
У 45 **глобальні міжнародні виклики : матеріали міжнародної науково-
практичної конференції (Дніпро, 17 травня 2019 р.). – Дніпро :
Університет митної справи та фінансів, 2019. – 197 с.**

ISBN 978-966-328-150-6

Матеріали науково-практичної конференції присвячено актуальним питанням верховенства права у регулюванні приватноправових відносин, кримінальному провадженні й оперативно-розшуковій діяльності; актуальним проблемам здійснення адміністративних та митних процесів; проблемним аспектам суверенності держави і людини; а також іншим науково-гуманітарним аспектам у контексті сучасних викликів і міжнародних інтеграційних процесів.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі права та зовнішньоекономічної діяльності.

ISBN 978-966-328-150-6

© Колектив авторів, 2019

© Університет митної справи та фінансів, 2019

ДЕЯКІ РОЗДУМИ З ПРИВОДУ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН З МАТЕРІАЛЬНИМИ БЛАГАМИ В ПРЕДМЕТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Шшика О. Р.

Постійні виклики в суспільстві та невинний розвиток цивільних відносин потребує проведення нових наукових досліджень і вимагає постійного вдосконалення цивільного законодавства. Це пов'язано з тим, що в ролі об'єктів цивільних прав сьогодні виступає різноманітне коло благ. Як наслідок, виникають раніше невідомі групи відносин або ж уже відомі відносини отримують незвичайний розвиток у нових умовах [1, с. 10].

Інтерес такого питання полягає у тому, що на сьогодні в науці переважає думка, що, по-перше, особисті немайнові відносини, виникають лише щодо нематеріальних благ, а, відповідно, зміст правовідносин щодо таких благ наповнюються особистими немайновими правами і відповідними їм обов'язками. По-друге, матеріальні блага переважно в науці як і на практиці зводяться до майнових благ. Для спростування вказаних тверджень слід навести положення ст. 177 ЦК України, де зазначено, що «об'єктами цивільних прав є речі ... а також інші матеріальні і нематеріальні блага». В цьому положенні слід звернути увагу саме на те, що об'єктами цивільних прав є також інші матеріальні блага. Застосовуючи закон несуперечності та висновок від протилежного можемо прийти до висновку, що під іншими матеріальними благами ЦК України розуміє ті, що не є річчю (ст. 179), не є майном (ч. 1 ст. 190), а права на них не є майновими (ч. 2 ст. 190). Відповідно концепція об'єктів цивільних прав допускає можливість існування матеріальних, але немайнових благ. Відповідно така група об'єктів цивільних права, враховуючи цінність самого блага та немайнові інтереси учасників цивільних відносин зумовлює до необхідності підняття питання про можливість існування в межах цивільного права немайнових відносин з матеріальними благами.

Варто почати зі слів Я. М. Шевченко, яка свого часу підкреслювала, що перехід України до постіндустріального суспільства обумовив переорієнтування ціннісних орієнтирів, де на перше місце виходить Людина та її духовний світ, а кожна галузь права повинна спрямувати свій інтелектуальний ресурс на створення такого механізму, за якого вказані духовні основи людського життя були б максимально забезпечені [2, с. 9].

Не викликає сумніву, що певні матеріальні блага в суспільстві, як і для окремої людини набувають духовно-ціннісного значення, інколи більшого, ніж їх майнова, ринково-оціночна складова. А втрата такої речі може завдати значних моральних страждань чи переживань інколи за почуттям схожих до тих, коли особа втрачає близьку для неї людину, навіть в наслідок смерті останньої. А, як відомо смерть близької людини неможливо замінити кимось чи чимось. Можемо навести і інший аргумент. Зокрема, у будь-якої людини знайдеться хоча б одна річ, яка оцінюється ним не з точки зору її ринкової вартості, а через внутрішнє сприйняття її як такої цінності, яка здатна забезпечити її духовні (немайнові) інтереси, набувати ін-

дивідуальної значимості для людини. В цьому сенсі таке матеріальне благо може розглядатися людиною як цінність не лише у майновому значенні, але і в немайновому, духовному.

Саме людина наділена здатністю надавати ціннісного значення тим чи іншим предметам матеріального чи нематеріального світу, а через процеси пізнання про такі предмети вибудовувати систему цінностей, які і виступають засобами задоволення тих чи інших потреб суб'єктів, незалежно від того чи виявляють вони своє формальне вираження у позитивному праві чи ні, зокрема як об'єкти цивільних прав. Тобто, якщо матеріальне благо впливає на суб'єкта таким чином, що фізична особа в цьому надає такому благу, ціннісного значення, яке пов'язане з духовним, внутрішнім світом людини, то саме через правомочності володіння та користування, а за певних умов і розпорядження людина здатна задовільнити свої немайнові інтереси.

Наприклад, у більшості своєму люди, які тримають у себе домашніх тварин, в основному – собак і кішок сприймають їх в якості членів сім'ї. Домашні тварини нерідко у людей викликають такий психологічний феномен як прив'язаність людини до тварини, у тому числі почуття любові до свого питомця. Любов, прив'язаність, дружба, адже все це ми відчуваємо стосовно рідних та близьких для нас людей, як і безкорисливість і самовіддача стосовно них. Деякі вказані прояви в праві оформлюються як немайнові правовідносини. А, тому як відносини між людьми, так і «відносини»¹ між людиною і твариною (матеріальним благом) можуть набувати духовного, ціннісного значення для самої людини.

Безумовно, що з вищенаведеного виникає головне питання: в чому юридичне значення того, що певне матеріальне благо може набувати немайнової цінності для певної людини? Так, якщо фізичною особою матеріальне благо сприймається як носій духовної (моральної) цінності і цей стан для неї має не аби яке значення, то це має впливати не лише на його правовий режим, але й на той факт, що з приводу такого блага у фізичної особи мають виникати особисті немайнові відносини, а останні як нам вважається мають бути частиною предмету цивільного права. Зокрема, річ, яка визначена за родовими ознаками може набувати індивідуально визначених ознак. Адже, відповідно до ч. 1 ст. 184 ЦК України річ є визначеною індивідуальними ознаками, якщо вона наділена тільки їй властивими ознаками, що вирізняють її з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи її. Вважаємо, що такою ознакою, за наявності інших може бути особисте ставлення суб'єкта до об'єкта. Це пов'язане з тим, що матеріальне благо, за певних обставин, здатне впливати на суб'єкта таким чином, що воно сприйматиметься ним як незамінною, оскільки втрата такого блага позбавляє можливість задоволення певних немайнових інтересів, які нерозривно пов'язуються з таким предметом матеріального світу. А, така обставина може ставити питання вже іншої грошової оцінки, наприклад у разі втрати речі. Також, духовна (моральна) цінність ма-

---

¹ Тут мова йде не про відносини, а про ставлення суб'єкта до об'єкта, яке може сприйматися ним як носій духовної (моральної) цінності

теріального блага може виступати фактором, що впливає на визначення глибини фізичних та душевних страждань, яких фізична особа може зазнати у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна.

Наприклад, апеляційний суд Тернопільської області в справі № 599/491/16-ц від 14.09.2016 при вирішенні питання про відшкодування моральної шкоди, що була спричинена внаслідок нападу собаки відповідача на kota позивача та нанесення останньому проникаючих поранень грудної клітки, що і спричинило смерть kota при вирішенні питання розміру моральної шкоди врахував той факт, що у позивача була прив'язаність до домашньої тварини, а саме тривале проживання (близько 7 років) kota в сім'ї позивача [3]. Цей приклад демонструє наявність немайнової (духовної) цінності такого матеріального блага, оскільки, якщо факт прив'язаність людини до свого питомця був би юридично байдужим, то така обставина не враховувалась би судом при визначенні розміру моральної шкоди.

Важливо сказати, що в межах піднятого питання ми не спростовуємо той факт, що певний предмет матеріального світу за наявності немайнової складової позбавлені чи можуть бути позбавлені майнової. Враховуючи наведе ми приходимо до висновку, що певні матеріальні блага можуть мати подвійну (дуалістичну) правову природу. В цьому сенсі такі блага можуть набувати характер як майнових, так і немайнових властивостей. Це пов'язано з тим, що у випадку, коли матеріальне благо виступає носієм духовної (моральної) цінності, то характер такого блага не дає можливості стверджувати, що воно є чистим майновим або чистим немайновим благом. А, тому за наявності у певного суб'єкта особливого немайнового (духовного) зв'язку з матеріальним благом чи ставлення до неї як-то до землі з батьківщини, оберіга чи навіть ікони, на якій зображено образ Ісуса Христа, Богородиці ставить під сумнів віднесення таких речей виключно до матеріальних, але майнових благ.

Наведене демонструє, що: 1) стосовно одного блага можуть виникати майнові та немайнові правовідносини, а останні мають складати частину предмету цивільного права; 2) матеріальні блага не можуть виключно зводитися до майнових благ чи ототожнюватися з ними. Це пов'язано з тим, що з розвитком суспільних відносин та потребою часом для деяких благ крім майнових його властивостей набуло значення і немайнові, як і навпаки. Відповідно право, як і наука цивільного права повинна бути готовою до нових викликів, у зв'язку із розширенням кола благ, стосовно яких складаються певні приватні відносини, а останні набувають характер найбільш значимих.

Список використаних джерел:

1. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія / С. О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 552 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – К: КНТ, 2007. – 626 с.
3. Рішення апеляційного суду Тернопільської області від 14.09.2016 р. у справі № 599/491/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61624454>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

17 травня 2019 р.

Матеріали подано в авторській редакції

**Підписано до друку 15.05.2019. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 12,31. Облік.-вид. арк. 10,95. Наклад 100 прим.
Замовлення № 40.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(Свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.)
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**